Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору юридичних наук, доценту,
доценту кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Ірині БОНДАР

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента Андрущенко Тетяни Сергіївни на дисертаційне дослідження Гордієнко Юлії Миколаївни на тему: «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Виконане дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею, у якій розкрито актуальну проблему, що має вагоме значення для розвитку національної правової системи та практики правозастосування.

Актуальність теми зумовлена ключовою роллю процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторони чи сторін правочину як невід'ємного елементу нотаріального провадження при посвідченні правочинів. У сучасних умовах розвитку цивільного обороту, ускладнення договірних конструкцій та зростання кількості правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню, належне з'ясування дійсних намірів й волі учасників правовідносин виступає гарантією їх законності, стабільності та правової визначеності.

Попри нормативне закріплення обов'язку нотаріуса встановлювати дійсні наміри сторін правочину, чинне законодавство України не містить належного системного регулювання цієї процедури. Зокрема, положення статті 44 Закону

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 184 «05» 1
«5» 05 2026 р.

України «Про нотаріат», які формально визначають відповідний обов'язок, є фрагментарними та декларативними і не розкривають ані змісту, ані механізму реалізації зазначеної функції. Відсутність деталізованого нормативного підходу до визначення сутності, стадійності, способів і критеріїв встановлення дійсних намірів сторін зумовлює неоднозначність правозастосовної практики та створює передумови для виникнення помилок у нотаріальній діяльності.

Таким чином, обрана тема дослідження є актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки спрямована на усунення прогалин і колізій у правовому регулюванні, підвищення ефективності нотаріальної діяльності та забезпечення належного рівня захисту прав і законних інтересів учасників цивільних правовідносин.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їхньої достовірності та новизни.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні, відзначаються високим рівнем обґрунтованості, логічною завершеністю та системністю викладення. Проведений автором аналіз свідчить про належний рівень опрацювання як теоретичних засад нотаріального процесу, так і чинного нормативно-правового регулювання у відповідній сфері.

Достовірність отриманих результатів забезпечується комплексним і взаємопов'язаним застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному підході до аналізу процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину, яка вперше розглядається не лише як окрема процесуальна дія, а як самостійний інститут у межах нотаріального процесу. Автором запропоновано нові підходи до визначення сутності та змісту зазначеної процедури, її місця серед стадій нотаріального провадження, а також до формування системи принципів, що регулюють її здійснення.

Суттєвим елементом наукової новизни є обґрунтування необхідності врахування міждисциплінарних знань, зокрема положень юридичної психології, у діяльності нотаріуса. Автор переконливо доводить, що ефективне встановлення

дійсних намірів сторін правочину неможливе без належного рівня психологічної підготовки нотаріуса, що розширює традиційне розуміння його професійної діяльності.

Висновки дисертаційного дослідження є логічно обґрунтованими, випливають із проведеного аналізу та узгоджуються з поставленою метою і завданнями дослідження. Вони характеризуються достатнім рівнем узагальнення та мають як теоретичне, так і практичне значення.

Достовірність результатів дослідження підтверджується використаною джерельною базою, яка охоплює наукові розробки з відповідної тематики, національне та зарубіжне законодавство, значний масив судової практики, а також праці провідних учених у галузі права. Список використаних джерел налічує 225 найменувань.

Отримані результати дослідження належним чином апробовані. Основні положення дисертаційної роботи відображені у 8 наукових публікаціях, з яких 5 — у фахових наукових виданнях України та 3 — у тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

На думку офіційного опонента, наведене свідчить про комплексний, цілісний, теоретично та практично значущий характер виконаного дослідження, а також про те, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими та достовірними.

Дотримання академічної доброчесності. Вивчення представлених рукопису та анотації, дисертації Гордієнко Ю.М. на тему «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів», дозволяє зробити висновок про відсутність у роботі положень, що можуть бути розцінені як порушення академічної доброчесності.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що ця дисертація є першим комплексним науковим дослідженням проблематики встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину у провадженні з посвідчення правочинів в нотаріальному процесі. Проведене дослідження дало змогу зробити низку нових наукових висновків з проблемних питань нотаріального процесу.

Зокрема, здобувачем сформульовано авторське визначення поняття «намір», яке розкривається як внутрішній імпульс до дії, бажання чи задум, спрямований на посвідчення законного та ефективного правочину в майбутньому, що супроводжується усвідомленням його правових наслідків та наявністю волі до досягнення визначеного результату.

Обґрунтовано доцільність заміни у науковому та правозастосовному обігу поняття «встановлення дійсних намірів» сторін правочину на більш коректне у лінгвістичному та правовому аспектах формулювання — «з'ясування дійсних намірів» сторони чи сторін правочину.

Сформульовано цілісну систему практично орієнтованих рекомендацій для нотаріусів щодо особливостей їх діяльності під час здійснення процедури з'ясування дійсних намірів сторін правочину. Такі рекомендації охоплюють, зокрема, питання поведінки нотаріуса в емоційно напружених або конфліктних ситуаціях, запобігання маніпулятивному впливу з боку сторін правочину чи третіх осіб, а також підвищення рівня психологічної готовності нотаріуса до здійснення професійної діяльності.

Здобувачем виокремлено категорії осіб, щодо яких процедура з'ясування дійсних намірів має специфічні особливості, а саме: осіб похилого віку, іноземців, осіб із порушеннями слуху та/або зору, адвокатів, а також малолітніх, неповнолітніх, недієздатних та обмежено дієздатних осіб.

Також було вдосконалено теоретичні підходи до класифікації намірів шляхом обґрунтування недоцільності їх поділу на дійсні та недійсні. Натомість запропоновано альтернативний підхід, відповідно до якого наміри доцільно розмежовувати залежно від їх спрямованості та ступеня усвідомлення наслідків на істинні та хибні.

Дістали подальшого розвитку наукові підходи до розуміння ролі медіації у процедурі з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторін правочину. Доведено, що саме на цій стадії нотаріус має можливість оцінити наявність чи відсутність спору про право, визначити медіабельність правовідносин, що, у разі виявлення такого спору, може зумовлювати відмову у вчиненні нотаріальної дії.

Це основні, але далеко не всі наукові положення, запропоновані здобувачем за результатами проведеного дослідження процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторони чи сторін правочину, що заслуговують на позитивну оцінку та дають підстави для характеристики представленого дисертаційного дослідження як оригінального.

Оцінка змісту та завершеності дисертації та анотації. У вступі дисертації належним чином обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено ступінь її наукової розробленості, окреслено зв'язок роботи з відповідними науковими програмами, планами та темами. Авторкою чітко сформульовано мету і завдання дослідження, визначено його об'єкт і предмет, охарактеризовано використані методи, а також розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію.

Розділ 1 «Дійсний намір сторін правочину, нотаріальне провадження з посвідчення правочинів: поняття та загальна характеристика» має теоретико-методологічний характер і закладає основу для подальшого дослідження. У межах зазначеного розділу авторкою здійснено ґрунтовний аналіз категорії «намір» у юридичній площині, а також сформульовано підхід до розуміння дійсного наміру сторін правочину як матеріально-правової категорії. Розкрито види намірів та надано їх загальну характеристику. Значну увагу приділено дослідженню нормативного регулювання процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину, а також аналізу принципів нотаріального процесу та особливостей їх реалізації у межах відповідної процедури під час нотаріального посвідчення правочинів.

За результатами проведеного дослідження авторкою уточнено зміст поняття «намір» у юриспруденції та запропоновано власне визначення дійсного наміру сторін правочину. Виявлено окремі прогалини у чинному законодавстві, що регулює процедуру встановлення нотаріусом дійсних намірів, а також здійснено системний аналіз принципів нотаріального процесу, які визначають порядок здійснення такої діяльності. Позитивно слід оцінити спробу авторки розширити систему відповідних принципів шляхом формулювання додаткових положень,

спрямованих на підвищення ефективності та повноти правового регулювання досліджуваної процедури.

Розділ 2 «Діяльність нотаріуса щодо встановлення дійсних намірів сторін правочину»: присвячено комплексному аналізу відповідної діяльності нотаріуса крізь призму як юридичних (правових), так і психологічних чинників. У межах цього розділу авторкою визначено місце процедури встановлення дійсних намірів сторін серед стадій нотаріального процесу, розкрито особливості процесуальної діяльності нотаріуса під час її здійснення, а також проаналізовано типові помилки, яких можуть припускатися нотаріуси, і пов'язані з ними правові наслідки.

Значну увагу приділено дослідженню психологічної складової зазначеної діяльності. Зокрема, проаналізовано роль юридичної психології у процесі з'ясування дійсних намірів сторін правочину, визначено її значення для забезпечення правильності та законності нотаріальних дій. Окремо висвітлено особливості здійснення відповідної процедури в умовах воєнного стану та інших екстраординарних ситуацій.

У першій частині розділу ґрунтовно досліджено юридичні аспекти діяльності нотаріуса. Авторкою використано значний масив судової практики, що дало змогу виявити типові проблеми, з якими стикаються нотаріуси під час встановлення дійсних намірів сторін правочину, а також проілюструвати наслідки допущених помилок на прикладі конкретних справ. Водночас окреслено підстави визнання правочинів недійсними у разі неналежного виконання нотаріусом своїх обов'язків. Обґрунтовано, що процедура встановлення дійсних намірів сторін правочину реалізується на початкових стадіях нотаріального процесу, зокрема під час відкриття провадження та підготовки до вчинення нотаріальної дії, що зумовлює її визначальне значення для подальшого перебігу всього нотаріального провадження.

У другій частині розділу розкрито психологічні аспекти діяльності нотаріуса, зокрема питання його психологічної готовності та підготовки до здійснення відповідної процедури. Висвітлено особливості встановлення дійсних намірів сторін в умовах підвищеного емоційного напруження, кризових та надзвичайних ситуацій, а також доведено необхідність урахування психологічних

чинників для забезпечення ефективності та правомірності нотаріальної діяльності.

Розділ 3 «Особливості встановлення дійсних намірів сторін правочинів в окремих провадженнях з посвідчення правочинів» присвячено дослідженню специфіки здійснення зазначеної процедури залежно від виду правочину та суб'єктного складу його учасників.

У цьому розділі авторкою проаналізовано особливості встановлення дійсних намірів сторін під час посвідчення окремих видів правочинів, зокрема шлюбних договорів, а також договорів щодо сплати аліментів, визначення місця проживання дитини, порядку її виховання та спілкування з нею. Обґрунтовано, що вказані правочини мають підвищену соціальну значущість і потребують особливо ретельного з'ясування волевиявлення сторін. Крім того, досліджено особливості встановлення дійсних намірів сторони правочину у разі здійснення представництва, зокрема за участю адвоката, що зумовлює необхідність додаткової перевірки обсягу повноважень представника та реального волевиявлення довірителя.

Окрему увагу приділено специфіці встановлення дійсних намірів за участю окремих категорій осіб, а саме: осіб похилого віку, іноземців, осіб із порушеннями слуху та зору, малолітніх і неповнолітніх осіб, а також недієздатних і обмежено дієздатних осіб. У роботі обґрунтовано необхідність урахування їхніх індивідуальних особливостей з метою забезпечення належного рівня захисту прав та законних інтересів під час нотаріального посвідчення правочинів.

Зміст дисертації свідчить, що дослідження Гордієнко Ю.М. виконане на належному науковому рівні, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною. При написанні дисертації автором було використано достатній обсяг наукових джерел, монографічну та учбову літературу, матеріали судової практики.

Робота має належний науковий рівень та завершений характер. Дисертація є логічно структурованою, виклад матеріалу відзначається послідовністю, аргументованістю та дотриманням вимог наукового стилю. Дослідження ґрунтується на аналізі значного масиву наукових джерел, норм національного

законодавства, практики нотаріальної діяльності, а також міждисциплінарних напрацювань у сфері юридичної психології.

Ретельне вивчення дисертації та анотації до неї надає офіційному опонентові підстави для висновку про відповідність змісту анотації основним положенням рукопису дисертації на тему: «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів». Дисертацію та анотацію до неї оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог, викладено літературною мовою, науковим стилем, їхні тексти практично позбавлені граматичних та орфографічних помилок. Аналіз змісту основної частини роботи та анотації до неї свідчить, що мета дисертаційного дослідження досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки та практики. Положення, викладені у дисертаційному дослідженні, можуть слугувати теоретичною основою для подальших наукових розвідок, присвячених проблематиці з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторони чи сторін правочину у межах нотаріального провадження з його посвідчення.

Крім того, сформульовані автором висновки та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності з метою вдосконалення законодавства України як у сфері нотаріату загалом, так і в частині нормативного регулювання процедури з'ясування нотаріусом дійсних намірів сторони чи сторін правочину.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх застосування у професійній діяльності нотаріусів під час здійснення відповідної процедури, що сприятиме підвищенню якості нотаріальних дій та мінімізації ризиків помилок.

Окрім цього, матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі як додаткове джерело при викладанні дисциплін «Нотаріальний процес», «Нотаріальні документи», «Нотаріат в Україні: теорія та практика» тощо.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом з тим, окремі положення дисертаційного дослідження викликають певні зауваження та потребують додаткового уточнення:

1. У роботі авторка досліджує принципи нотаріального процесу, на підставі яких нотаріус встановлює дійсні наміри сторін правочину, при цьому такими принципами у неї є: принципи верховенства права, нотаріальної таємниці, державної мови, безпосередності, безспірності, диспозитивності, незалежності дій нотаріуса, неупередженості нотаріусів, рівності, комплексності, морально-етичної поведінки нотаріуса, сприяння фізичним та юридичним особам, обґрунтованості нотаріальних актів. Зазначені засади авторка доповнює такими засадами як: принципи непередбачуваності та унікального підходу нотаріуса, професіоналізму нотаріуса, відповідальності нотаріуса, постійного самоудосконалення та підвищення нотаріусом кваліфікації останнім. Серед останніх, на наш погляд, також є принципи нотаріального процесу, які виокремлюються як такі у науці. Таким чином, фактично дисертанткою проаналізована значна кількість загальних принципів нотаріального процесу. Однак, в аспекті тематики дослідження хотілося б дізнатися думку авторки, чи можна виокремити самостійну групу принципів, які є характерними виключно для процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину.

2. Авторкою зазначається, що нею сформульовано пропозицію щодо вдосконалення законодавства про нотаріат, а саме необхідності визначити у законодавстві такі поняття як: «намір», «істинний/справжній намір», «хибний намір», «з'ясування справжніх намірів сторони/сторін правочину». В аспекті предмета дослідження пропонуємо авторці запропонувати власний варіант поняття «з'ясування справжніх намірів сторони/сторін правочину» та визначити, у якому акті та у якій нормі його варто було б встановити.

3. В дисертації авторка пропонує замінити терміни, а саме «встановлення» на «з'ясування». В юридичній науці «встановлення» часто означає завершений процес, результат якого фіксується в акті. «З'ясування» звучить як більш тривалий, але, можливо, менш відповідальний процес. Чи не послабить така заміна терміну обов'язок нотаріуса гарантувати результат? Якщо нотаріус тільки

«з'ясовував», але не «встановив» істину — чи не знімає це з нього частину професійної відповідальності?

4. Спірною видається класифікація намірів на «дійсні/недійсні» та «істинні/хибні». Чи не виникає тут тавтології? У цивільному праві поняття «дійсний» вже включає в себе «істинний». Чи може бути намір «дійсним» (реальним), але «хибним» таким, що базується на помилці. Наприклад, клієнт реально хоче продати будинок, але помилково думає, що це договір довічного утримання. Чи є рекомендації нотаріусу, як не заплутатися в цих чотирьох категоріях на практиці за ті 15-30 хвилин, що триває прийом?

5. Авторка робить величезний акцент на юридичній психології, тренінгах і «зчитуванні емоцій», але нотаріус це юрист, а не психотерапевт. Чи не покладаємо ми на нотаріуса занадто багато? Де межа між професійною ретельністю юриста і суб'єктивним «я так відчув його психоемоційний стан»? Якщо нотаріус відмовить у вчиненні дії лише тому, що йому «здалося за результатами самотренінгу», що сторона маніпулює чи не буде це порушенням прав людини на вчинення нотаріальної дії.

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, мають рекомендаційний характер і спрямовані на подальше поглиблення та розвиток наукових положень роботи. Автор дисертаційного дослідження продемонстрував володіння методологією наукового пошуку, здатність продукувати нові наукові результати та запропонувати практично орієнтовані рішення.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Усе викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертація Гордієнко Юлії Миколаївни на тему: «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто і самостійно, є актуальною, завершеною, такою, що розв'язує конкретне наукове завдання, і має теоретичнуі практичну значущість.

Гордієнко Юлія Миколаївна як автор дисертації набула необхідних теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем у сфері професійної діяльності, оволоділа методологією наукової діяльності та здійснила самостійне наукове дослідження, результати якого характеризуються науковою новизною, а також мають теоретичне і практичне значення. Рівень виконання поставленого наукового завдання здобувачем є належним.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44,а його автор Гордієнко Юлія Миколаївна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - «Право», в галузі знань 08 - «Право».

Офіційний опонент:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права, міжнародного права
гуманітарного факультету
Пенітенціарної академії України **Тетяна АНДРУЩЕНКО**

4 травня 2026 р.

Підпис Т.І. Андрущенко засвідчую.
Начальник відділу документального
забезпечення, архівної справи та
роботи зі зверненнями громадян
Світлана ТРИЩУК

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 184.1/17
«5» 05 2026 р.